

Микола Гончарук,
кандидат військових наук, професор
ORCID ID 0000 0002 5572 2479

Дмитро Музиченко,
кандидат військових наук, доцент
ORCID ID 0000 0001 6470 1402

Василь Швалючинський,
кандидат військових наук, доцент
ORCID ID 0000 0002 2775 4422

Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ, ДІЯЛЬНІСТЬ ЯКИХ ПОВ'ЯЗАНА ЗІ ЗБРОЙНИМ ЗАХИСТОМ ДЕРЖАВИ

В статті визначені шляхи удосконалення підготовки фахівців, діяльність яких пов'язана зі збройним захистом держави. Недосконалість підготовки фахівців витікає з аналізу результатів збройної боротьби у війні між Україною і Росією та інших конфліктах. Досвід засвідчив, що у збройній боротьбі крім кадрових офіцерів, прапорщиків, сержантів (старшин), вояків приймають участь інші особи, які не входять до військових формувань міністерств і відомств Сектору безпеки і оборони. Прагнення України вступити до НАТО та інтегруватися в європейський простір вимагає по-новому дивитися на освітній і виховний процес у Збройних Силах України.

Ключові слова: фахівці, захист держави, збройна боротьба, система підготовки фахівців, воєнне мистецтво, застосування озброєння, керування військовими формуваннями.

Постановка проблеми. Події, які останніми роками турбують населення світу пов'язані з масштабним застосуванням зброї для вирішення політичних проблем. Збройна боротьба залишається основною формою боротьби у війнах, як правило, на заключному їх етапі. Людина є головною дійовою особою у цій боротьбі. Вона повинна досконало володіти сучасними системами зброї, техніки та іншими приладами, які характеризуються найвищим рівнем складності серед тих з яким стикається в побуті, а також керувати військовими формуваннями при веденні ними боїв, операцій та інших дій.

Проблема підготовки фахівців, діяльність яких пов'язана зі збройним захистом держави, витікає з аналізу результатів збройної боротьби у війні між Україною і Росією та інших конфліктах. Досвід засвідчив, що у збройній боротьбі крім кадрових офіцерів, прапорщиків, сержантів (старшин), вояків приймають участь інші особи, які не входять до військових формувань міністерств і відомств Сектору безпеки і оборони. Приймати участь у збройному захисті держави інших осіб спонукає конституційний обов'язок (Стаття 17 Конституції України: Захист суверенітету і територіальної цілісності України... є справою всього Українського народу). Цим підтверджується актуальність теми статті і необхідність введення авторами в

науковий обіг поняття “фахівці, діяльність яких пов’язана зі збройним захистом держави”.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання підготовки фахівців для збройного захисту держави містяться у Конституції України, Воєнній доктрині України, законах «Про Збройні Сили України» та «Про оборону України». Крім того для підвищення якості підготовки військових фахівців на усіх ступенях освіти та рівнях державного і військового управління розроблена і впроваджена Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року.

Проблемам підготовки офіцерів, сержантів (старшин), вояків, в сучасному інформаційному полі приділяється достатньо уваги. Це підтверджують матеріали наукових видань: «Наука і оборона», «Військо України», «Труди університету», «Військова освіта» та інші фахові видання навчальних закладів Міністерства оборони. Авторами при аналізі існуючої системи підготовки фахівців, діяльність яких пов’язана зі збройним захистом держави, використані матеріали, висвітлені у наукових працях останніх років, головними з яких є: проблема якості підготовки військових фахівців і системний підхід до змісту вищої військової освіти, як складової процесу проектування підготовки фахівців [7,8,12]; стан підготовленості викладачів спеціальних дисциплін ВВНЗ та напрями її удосконалення [5]; теоретико-методологічні основи педагогічної діяльності викладача ВВНЗ з урахуванням історичного аспекту педагогічної діяльності [6]; методичні основи формування професійної суб’єктності майбутніх учителів, обґрунтовані на провідних ідеях і положеннях сучасних методологічних підходів до їх підготовки та розглянуті принципи, форми, методи, прийоми й засоби формування їх професійної суб’єктності на основних етапах професійної підготовки учителів [11]; проблеми формування системи післядипломної освіти у Збройних Силах України (ЗС України) та доведення необхідності існування курсів підвищення кваліфікації офіцерів і працівників ЗС України, але підготовку наукових та науково-педагогічних працівників в системі післядипломної освіти ЗС України нормативними документами не визначено. Запропоновані можливі шляхи вирішення означених проблем [9]. Розглянуто основні напрями реформи військової освіти. Проведено аналіз існуючої мережі військових навчальних закладів для підготовки офіцерів тактичної, оперативно-тактичної та оперативно-стратегічної ланок військового управління, а також для підготовки унтер офіцерів. Визначені основні вимоги, що висуваються до рівня знань та навичок випускників ВВНЗ освітніми рівнями бакалавра і магістра. Наведено відомості щодо чисельності щорічного прийому до ВВНЗ за певними напрями підготовки. Означені варіанти організації підготовки офіцерів на первинні посади з урахуванням освітнього рівня, що здобувається. Визначено основні переваги та недоліки, що існують в системі військової освіти Польщі [10]; основи теорії воєнного мистецтва та їх розвиток у світлі досвіду збройної боротьби між Росією і Україною [2, 3].

Аналіз досліджень і публікацій показав, що підготовці інших фахівців, які не входять до військових формувань Збройних Сил України, але приймають активну участь у збройному захисті держави, на погляд авторів, приділено недостатньо уваги, особливо у визначенні шляхів її удосконалення.

Метою статті є визначення шляхів удосконалення системи підготовки фахівців, діяльність яких пов'язана зі збройними захистом держави. Для досягнення визначеної мети авторами проведений аналіз існуючої системи підготовки фахівців, які причетні до збройного захисту держави та вироблені шляхи удосконалення системи набуття знань з теорії і навичок у практиці при застосуванні озброєння та керуванні військовими формуваннями в ході збройної боротьби.

Методи дослідження – теоретичні: аналіз, синтез, порівняння і систематизація наукових джерел з проблем професійної підготовки військових фахівців, теорії та формування компетентності військовослужбовців у загальноосвітніх закладах і ВВНЗ; класифікація та систематизація теоретичних даних, конкретизація теоретичного та практичного знання, щодо підготовки фахівців, діяльність яких пов'язана зі збройним захистом держави; індукція та дедукція, порівняльний аналіз отриманих теоретичних матеріалів щодо теорії військового навчання та її впровадження у підготовку фахівців для збройної боротьби у ВВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що краще побудувати нове, з урахуванням досвіду, ніж перебудувати старе. Україна, при розбудові військового навчання та виховання, обрала шлях перебудови старої системи, яка дісталася у спадок від Радянського Союзу. При створенні своєї системи підготовки фахівців для Збройних сил наша держава намагалась і намагається урахувати досвід передових західно-європейських держав, держав учасниць НАТО. Що стосується досвіду, який переймався від Росії, то він привів до практичного знищення нашої Армії.

Висловити свою точку зору з питань підготовки людських ресурсів для збройної боротьби, авторів спонукала низка причин. Основними серед них є відсутність: 1) *в програмах загальноосвітніх закладів вивчення основ військової науки та її основної галузі – воєнного мистецтва;* 2) *системи підготовки викладачів з воєнної науки та її галузей, як це передбачено для підготовки вчителів при вивченні учнями біології, фізики, математики тощо;* 3) *у системі освіти підсистеми військової освіти, яка б забезпечувала в повному обсязі набуття фахівцями, діяльність яких пов'язана зі збройним захистом держави, систематизованих, структурованих і цілісних знань з воєнного мистецтва, а саме досконалого володіння особовим складом зброєю, технікою та іншим озброєнням, а також творчого і майстерного керування командирами і командувачами боями, операціями і збройною боротьбою в цілому;* 4) *якісної навчально-матеріальної бази, яка б постійно оновлювалася і відповідала розвитку воєнного мистецтва.*

1. Аналіз навчальних програм загальноосвітніх закладів показав, що в них вивчаються основи усіх наук, які є на певному етапі розвитку

суспільства, окрім, воєнної науки – науки про війну. Війна це ганебне суспільне явище, яке зачіпає усі сторони діяльності держави і особисто кожну людину. Це підтверджується тим, що в повсякденному житті на запитання, при зустрічі одної людини з іншою, «Як справи?» у відповідь чуємо – «Нормально, не було б тільки війни». Війна серед пересічних людей асоціюється з застосуванням зброї при вирішенні кардинальних політичних проблем і супроводжується масовими втратами найбільш активних і працездатних людей. Проблема воєнної науки і її основної галузі – воєнного мистецтва [2,3], в програмах навчальних закладів закривається обов'язковим державним предметом “Захист Вітчизни” [4]. Допризивна підготовка юнаків (без юначок) зводиться до загального вивчення проходження військової служби та оволодіння деякими елементами застосування зброї, техніки та інших приладів (які є). Таке становище не дає можливості випусникам загальноосвітніх закладів набути знань з основ воєнної науки, воєнного мистецтва та інших її складових, а також свідомо обирати професію захисника вітчизни та виконувати свій конституційний (священний) обов'язок.

2. Підготовка викладачів, науково-педагогічних працівників з воєнної науки і воєнного мистецтва в системі середньої і вищої освіти відсутня. У загальноосвітніх закладах заняття з допризивної підготовки проводять бувші військовослужбовці або викладачі фізкультури чи праці. Є випадки коли учитель допризивної підготовки не служив в армії. Що стосується науково-педагогічних працівників ВВНЗ, які повинні навчати воєнному мистецтву, то їх підготовка здійснюється за схемою: професійна підготовка у військовому інституті (академії, факультеті, кафедрі), служба у військах на різних посадах, повернення в навчальний заклад на викладацьку роботу. Такі фахівці є носіями практичних знань, вони “натаскані” практикою за принципом “роби, як я”, тобто, курсант чи слухач вміє робити те, що вміє викладач. Про воєнне мистецтво такий викладач чув, але що це таке, знає на побутовому рівні. Проте про художнє, гончарне чи ковальське мистецтво говорить досить вільно. Таке положення речей приводить до того, що теорія втрачає своє визначальне значення і, рано чи пізно, приведе до втрати набутого досвіду та розривів в безперервному процесі наукової і навчальної спадкоємності. Така практика дає право стверджувати, що рівень знань випусників ВВНЗ з воєнного мистецтва дорівнюється знанням науково-педагогічних працівників.

3. Аналіз існуючої системи освіти, пов'язаної з воєнним мистецтвом, свідчить про її неспроможність забезпечити військовослужбовців належним рівнем знань. Він показав, що зазначена система здійснюється не системно, етапами, окремими елементами, часто взаємно не пов'язаними і не завершеними. В загальноосвітніх закладах питання теорії воєнного мистецтва з учнями не вивчається. У ВВНЗ курсанти на початку у ролі солдатів навчаються досконало володіти зброєю, технікою та іншим озброєнням відповідно до фаху, потім курсанти у ролі командирів і начальників навчаються керувати взводом і ротою та відповідними

структурами. Про воєнне мистецтво мова не йде. Але теорія говорить, що творче і майстерне (досконале) виконання будь-якої справи називається мистецтвом [1]. Тому уміння солдата досконало володіти зброєю і технікою та іншим озброєнням у збройній боротьбі заслуговує на право називається воєнним мистецтвом. Для командира і командувача воєнним мистецтвом є досконале керування відповідними військовим формуванням у збройній боротьбі. При цьому потрібно наголосити, що воєнне мистецтво є найстародавніше і найвище з усіх мистецтв.

Наступною сходинкою для підвищення кваліфікації у оволодінні фаховими знаннями, є навчальні заклади в яких офіцери у ролі слухачів набувають знання з керування діями військових формувань вищого тактичного і оперативного (оперативно-тактичного) рівнів. До такого навчання попадає порівняно невелика частка офіцерів.

В подальшому певна, більш незначна частка офіцерів знову вступає до навчального закладу, де вони доповнюють знання з керування діями військових формувань оперативного рівня і набувають знань з керування діями військових формувань стратегічного рівня.

Така система підготовки офіцерів і генералів не забезпечує отримання цілісних знань з теорії воєнного мистецтва, що негативно впливає на боєздатність військових формувань Збройних Сил і захист держави в цілому.

Відсутність у фахівців, діяльність яких пов'язана з захистом держави, повних знань фундаментальних і прикладних положень воєнного мистецтва негативно впливає на теорію і практику підготовки та ведення воєнних, антитерористичних, партизанських і миротворчих дій і збройної боротьби в цілому та швидко перепідготовку фахівців за іншими спеціальностями у разі термінової необхідності.

4. Аналіз стану навчально-матеріальної бази, основу якої складають підручники, показав що забезпечення ними ВВНЗ стало проблемою, що потребує негайного вирішення. Це підтверджується відсутністю національних підручників з воєнного мистецтва, стратегічного і оперативного мистецтва. Існуючі підручники з тактичного мистецтва (тактики) застарілі і потребують удосконалення.

Удосконалення системи військового навчання та виховання, на думку авторів, має ґрунтуватися на фундаментальних і прикладних положеннях воєнної науки і її головної галузі – воєнного мистецтва. Основні шляхи удосконалення системи військового навчання повинні забезпечити підготовку фахівців, діяльність яких пов'язана зі збройним захистом держави, на єдиній теоритичній базі з усунення розбіжностей теорії і практики щодо застосування зброї і техніки та керування військовими формуваннями елементів Сектору безпеки і оборони, памятаючи що захист держави є священним обов'язком кожного громадянина. Для цього необхідно. Перше – в програмах загальноосвітніх закладів запровадити вивчення основ воєнної науки та воєнного мистецтва з набуттям практичних навичок, пов'язаних з особливостями служби в Армії та інших військових формуваннях. Друге – створити систему підготовки науково-педагогічних

працівників і вчителів з воєнної науки та її галузей, як це передбачено для підготовки вчителів при вивченні учнями біології, фізики, математики тощо. Підготовку науково-педагогічних працівників здійснювати в два етапи. Перший етап – підготовка спеціаліста у ВНЗ відповідним фахом. Другий етап – підготовка військового педагога на педагогічному факультеті (кафедрі) в Гуманітарному інституті Національного університету оборони України. На педагогічний факультет слід зараховувати офіцерів, що мають педагогічні здібності, як випускників військових інститутів і факультетів Університету так і тих, що проходять службу у військах та штабах усіх рівнів. Підготовку вчителів для загальноосвітніх закладів військовими педагогами здійснювати також в два етапи. Перший етап – підготовка спеціаліста на загальновійськовому факультеті Академії Сухопутних військ. Другий етап – підготовка військового педагога на педагогічному факультеті (кафедрі) в Гуманітарному інституті Національного університету оборони України або Педагогічному університеті. Для підняття і підтримання престижу викладацької праці первинна посада вчителя загальноосвітнього закладу чи викладача ВНЗ має бути не нижча майора, з правом, на конкурсній основі, займати посади у військових академіях (інститутах) чи університеті. Третє – в системі освіти створити підсистему військової освіти, яка б забезпечувала в повному обсязі набуття фахівцями, чия діяльність пов'язана зі збройним захистом держави, систематизованих, структуризованих і цілісних знань з основ воєнного мистецтва, а саме досконалого володіння особовим складом зброї, техніки та іншого озброєння, а також творчого і майстерного керування командирами і командувачами боями, операціями і збройною боротьбою в цілому. Підсистема військової освіти повинна включати: підготовку молоді до збройного захисту держави; підготовку солдатського складу; підготовку сержантського та старшинського складу; підготовку прапорщиків та мічманів; підготовку офіцерів військового управління тактичного рівня; підготовку офіцерів, генералів і адміралів військового управління оперативного рівня; підготовку офіцерів, генералів і адміралів державного і військового управління стратегічного рівня; підготовка цивільних працівників органів державного і військового управління здійснюється на курсах підвищення кваліфікації відповідного рівня. Узагальнена схема підсистеми військової освіти приведена в таблиці 1.

Четверте – створити якісну навчально-матеріальну базу, яка б постійно обновлювалася і відповідала розвитку воєнного мистецтва. Основу навчально-матеріальної бази будь-якого навчального закладу повинні складати підручники та інші навчально-методичні матеріали. Що стосується зброї, техніки та іншого озброєння для: загальноосвітніх закладів – навчальна стрілецька зброя, прилади спостереження, орієнтування при закладі; навчальних центрів – бойова, навчальна зброя і техніка та тренажери відповідно до роду військ спеціальних військ; військових академій (інститутів) видів ЗС України з кафедрами згідно родів військ і спеціальних військ та системою курсів підвищення кваліфікації – матеріальна база

відповідних навчальних центрів; військового університету ЗС України (Національний університет оборони України) з інститутом державного і військового управління стратегічного рівня, інститутами військового управління оперативного рівня за видами ЗС, гуманітарним інститутом, інститутом бойового, технічного і тилового забезпечення, курсами підвищення кваліфікації тощо – матеріальна база відповідних навчальних центрів.

Таблиця 1

Узагальнена схема підсистеми військової освіти

Заклади освіти	Характеристика підготовки		
	Зміст підготовки	Рівень підготовки	Термін підготовки
Загальноосвітні заклади	Загальні положення теорії воєнної науки, воєнного мистецтва та навички військової служби	Початкова воєнна підготовка військовослужбовця	Біля 100 годин
Навчальні центри	Набуття уміння щодо володіння зброєю, технікою та виконувати інші обов'язки молодших спеціалістів	Творчі і майстерні дії при виконанні завдань мирного і воєнного часу згідно посади	Біля шести місяців
Воєнні інститути видів Збройних Сил з факультетами згідно родів військ і спеціальних військ та системою курсів підвищення кваліфікації	Тактика (тактичне мистецтво) родів військ і спеціальних. Теорія і практика підготовки та ведення бою та інших дій	Тактичний	5 років: - 4 роки в інституті; - 6 міс. для рівня частини; - 6 міс. для рівня з'єднання.
Воєнний університет Збройних сил України (Національний університет оборони України) з інститутом державного і військового управління стратегічного рівня, інститутами військового управління оперативного рівня за видами ЗС, гуманітарним інститутом, інститутом бойового, технічного і тилового забезпечення, курсами підвищення кваліфікації тощо.	<p>Для інституту державного і військового управління стратегічного рівня – стратегія (стратегічне мистецтво) теорія і практика підготовки та ведення операцій стратегічних оперативних об'єднань і збройної боротьби в цілому.</p> <p>Для інституту військового управління оперативного рівня – теорія і практика підготовки та ведення операцій оперативних об'єднань.</p> <p>Для гуманітарного інституту – теорія і практика підготовки та ведення морально-психологічного забезпечення операцій оперативних об'єднань та збройної боротьби в цілому.</p> <p>Для курсів підвищення кваліфікації – розширення та поглиблення знань з теорія і практика підготовки та ведення операцій оперативних і стратегічних об'єднань (перед призначенням на посаду).</p>	<p>Для інституту державного і військового управління стратегічного рівня – стратегічний.</p> <p>Для інституту військового управління оперативного рівня – оперативний.</p> <p>Для гуманітарного інституту – оперативний, стратегічний.</p>	<p>Для інституту державного і військового управління стратегічного рівня – один рік.</p> <p>Для інституту військового управління оперативного рівня – один рік.</p> <p>Для гуманітарного інституту – два рки (по одному року для кожного рівня управління). Для курсів підвищення кваліфікації – від двох тижнів до трьох місяців.</p>

Висновки та перспективи подальших досліджень. Мета дослідження досягнута. На основі досягнутих авторами результатів відкриваються напрямки удосконалення навчального процесу щодо підготовки фахівців,

діяльність яких пов'язана зі збройним захистом держави та підготовки учителів для загальноосвітніх закладів і науково-педагогічних працівників для навчальних центрів та ВВНЗ, а також усунення розбіжностей теорії і практики щодо застосування зброї і техніки та керування військовими формуваннями. Підсистема підготовки фахівців для збройного захисту держави адаптована до загальної системи освіти держави і ґрунтується на конституційному обов'язку громадян. Запропоновані шляхи ліквідують повтори у навчанні на всіх етапах підвищення кваліфікації фахівця та скоротять загальний термін навчання на 1-1,5 роки за рахунок структуризації і систематизації знань. Крім того пропозиції авторів спонукають до реформування науково-дослідницьких закладів так, щоб їх структурні елементи відповідали структурі воєнної науки та її галузям. Це дасть можливість здійснювати наукове супроводження функціонування усіх видів діяльності ЗС України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел.–К.: Ірпінь, ВТФ “Перун”, 2001.–1440с.
2. Гончарук М. Г. Мистецтво взагалі і воєнне мистецтво зокрема./ М. Г. Гончарук // Труды академії. – 2001. – №30 – С.30-34.
3. Гончарук М. Г., Швалючинський В. В. Уточнення головних теоретичних положень воєнного мистецтва з уроків гібридної війни./ М. Г. Гончарук, В. В. Швалючинський // Збірник наукових праць Національного університету оборони України “Труды університету”. – 2017. – № 4 (143). – С. 48 – 51.
4. “Захист Вітчизни”: підручник 10 клас. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2016. – 408 с.
5. Зельницький А.М., Рибчук О.О. Викладачі спеціальних дисциплін ВВНЗ: стан підготовленості та напрями її удосконалення / Андрій Зельницький, Олег Рибчук // Збірник наукових праць “Військова освіта” Національний університет оборони України. – 2017. – №2(36). – С.69-77.
6. Красницька О. Теоретико-методологічні основи педагогічної діяльності викладача вищого військового навчального закладу / О. Красницька // Збірник наукових праць “Військова. Освіта” Національний університет оборони України. – 2017. – №2(36). – С.117-128.
7. Приходько Ю.І. Якість освіти як системна категорія / Ю.І. Приходько // Збірник наукових праць “Військова. освіта”. – К.: МО України. – 2008.–№ 2(22). – С. 13–23.
8. Приходько Ю.І. Якість підготовки військових фахівців в контексті понять системності та технологічності / Ю.І. Приходько // Збірник наукових праць “Військова Освіта” Національний університет оборони України. – 2017. – №2(36). – С. 178-188.
9. Сафронов О.В., Капосльоз Г.В., Мельниченко О.С., Голубева О.М. Проблеми підготовки наукових та науково - педагогічних працівників в системі післядипломної освіти Збройних Сил України / О.В. Сафронов, Г.В. Капосльоз, О.С. Мельниченко, О.М. Голубева// Збірник наукових праць “Військова освіта” Національний університет оборони України. – 2017. – №1(35). – С. 149-157.
10. Черних О.Б., Мітягін О.О., Черних Ю.О. Аналіз сучасного стану системи військової освіти республіки Польща: досвід для України / О.Б. Черних, О.О. Мітягін, Ю.О. Черних // Збірник наукових праць “Військова освіта” Національний університет оборони України. – 2017. – №1(35). – С. 200-209.
11. Ягупов В.В., Бекірова А. Методичні основи формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів / В.В. Ягупов, А. Бекірова // Збірник

наукових праць “Військова освіта” Національний університет оборони України. – 2017. – №2(36). – С. 210-221.

12. Чорний В. С. Військова організація України : становлення та перспективи розвитку: монографія / Чорний В. С. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2009. – 368 с.

REFERENCES

1. Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy (2001). [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language] (1440 s.) / Uklad. i hol. red. V.T. Busel. – K.: Irpin', VTF “Perun” (in Ukrainian).

2. Goncharook, M. G. (2001). Myctetstvo vzagali i voyenne mystetstvo zokrema [Art in general and military art in particular]. Trudy akademyi, 30, 30–34 (in Ukrainian).

3. Goncharook, M. G., Shvaluchyns`kyi, V. V. (2017). Utochnennya golovnyh teoretychnykh polozen` voyennogo mystetstva z urokiv gibrydnoyi viyny [Clarification of the main theoretical positions of military art from the lessons of hybrid war]. Zbirnyk naukovykh prats` Nacional`nogo universytetu oborony Ukrainy “Trudy universytetu”, 4 (143), 48–51 (in Ukrainian).

4. “Zahyst Vitchyzny”: pidruchnyk 10 klas. (2016). [“Protection of the Fatherland”: a textbook for 10th grade students] (430 s.). Kyiv: Vydavnytstvo Lira (in Ukrainian).

5. Zel`nyts`kyi, A. G., Rybchuk, O. (2017). Vykladachi spetsial`nyh dystsyplin VVNZ: stan pidgotovlenosti ta napryamky yiui udoskonalennya [Teachers of special disciplines of higher military educational institutions: state of preparedness and directions of its improvement]. Zbirnyk naukovykh prats' “Viys`kova osvita”. K.: Natsional`nyi universytet oborony Ukrainy, 2 (36), 69–77 (in Ukrainian).

6. Krasnyts`ka, O. (2017). Teoretyko-metodologichni osnovy pedagogichnoyi diyal`nosti vykladacha vyshchogo viys`kovogo navchal`nogo zakladu [Theoretical and methodological foundations of pedagogical activity of a teacher of a higher military educational institution]. Zbirnyk naukovykh prats' “Viys`kova osvita”. K.: Natsional`nyi universytet oborony Ukrainy, 2 (36), 117–128 (in Ukrainian).

7. Prykhod`ko, Yu.I. (2008). Yakist' osvity yak systemna katehoriya [Quality of education as a system category]. Zbirnyk naukovykh prats' “Viys`kova osvita”. K.: MO Ukrayiny, 2 (22), 13–23 (in Ukrainian).

8. Prykhod`ko, Yu.I. (2017). Yakist' pidgotovky viys`kovykh fahivtsiv v konteksti ponyat` systemnosti ta tehnologichnosti [The quality of the training of military experts in the context of the concepts of systemic and technological]. Zbirnyk naukovykh prats' “Viys`kova osvita”. K.: Natsional`nyi universytet oborony Ukrainy, 2 (36), 178–188 (in Ukrainian).

9. Safronov, O. V., Kaposl`oz, G. V., Mel`nychenko, O. S., Golub`eva, O. M. (2017). Problemy pidgotovky naukovykh ta naukovo-pedagogichnykh pratsivnykiv v systemi pislyadyplomnoyi osvity Zbroynyh Syl Ukrayiny [Problems of preparation of scientific and scientific-pedagogical workers in the system of postgraduate education of the Armed Forces of Ukraine]. Zbirnyk naukovykh prats' “Viys`kova osvita”. K.: Natsional`nyi universytet oborony Ukrainy, 1 (35), 149–157 (in Ukrainian).

10. Chernyh, O. B., Mityagin, O. O., Chernyh, Yu. O. (2017). Analiz suchasnogo stanu systemy viys`kovoї osvity respubliky Pol`sha: dosvid dlya Ukrayiny [Analysis of the current state of the military education system of the Republic of Poland: experience for Ukraine]. Zbirnyk naukovykh prats' “Viys`kova osvita”. K.: Natsional`nyi universytet oborony Ukrainy, 1 (35), 200–209 (in Ukrainian).

11. Yagupov, V. V., Bekirova, A. (2017). Metodychni osnovy formuvannya profesiynoyi sub`yektynosti maybutnih uchyteliv pochatkovykh klasiv [Methodical bases of formation of professional subjectivity of future teachers of elementary school]. Zbirnyk naukovykh prats' “Viys`kova osvita”. K.: Natsional`nyi universytet oborony Ukrainy, 2 (36), 210–221 (in Ukrainian).

12. Chornyi, V. S. (2009). Viiskova orhanizatsiia Ukrainy: stanovlennia ta perspektyvy rozvytku: monohrafiia [Military organization of Ukraine: formation and prospects of development: Monograph] (368 s.). Nizhyn: Publishing House Aspekt-Polihraf (in Ukrainian).

РЕЗЮМЕ

Николай Гончарук,
кандидат военных наук, профессор
Дмитрий Музыченко,
кандидат военных наук, доцент
Василий Швалючинский,
кандидат военных наук, доцент
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Пути усовершенствования подготовки специалистов, деятельность которых связана с вооружённой защитой государства

В статье определены пути усовершенствования специалистов, деятельность которых связанная с вооруженной защитой государства. Несовершенство подготовки специалистов исходит с анализа результатов вооруженной борьбы у войне между Украиной і Россией, а также других конфликтов. Опыт показал, что в вооруженной борьбе кроме кадровых офицеров, прапорщиков, сержантов (старшин), солдат принимают участие другие личности, которые не относятся к воинским формированиям министерств і ведомств Сектора безопасности и обороны. Стремление Украины вступить в НАТО требует по-новому смотреть на образовательный процес в Україні.

Ключевые слова: *специалисты, защита государства, вооруженная борьба, система подготовки специалистов, военное искусство, применение вооружения, управление воинскими формированиями.*

SUMMARY

Mykola Goncharook,
candidate of military sciences, professor
Dmytro Muzychenko,
candidate of military sciences, associate professor
Vasyl Shvaliuchynskiy
candidate of military sciences, associate professor
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy

Ways of improving preparation of professionals, activity of which related to the armed defense of the state

Introduction. *In recent years, the world's population has been concerned about events related to large-scale use of weapons for solving political problems. Human is the main actor in the armed struggle. He or she must master modern weapon systems and manage military formations in the conduct of their battles, operations and other actions.*

Purpose. *The purpose of the article is to determine ways to improve the system of training specialists whose activities are related to the armed defense of the state. The inadequacy of training specialists stems from the analysis of the results of armed struggle in the war between Ukraine and Russia and other conflicts. Experience has shown that there are other persons who are not members of the military formations of ministries and departments of the Security and Defense Sector but they participate in the armed struggle except officers, ensigns, sergeants*

(senior officers) and soldiers. Ukraine's aspirations to join NATO and to integrate into the European Union demands a new look at the educational process in the Armed Forces of Ukraine.

Methods. *The main methods are analysis, synthesis, comparison and systematization of scientific sources on the issue of professional training of military specialists and the formation of the competence of military personnel in general educational institutions and higher military educational institutions; classification and systematization of theoretical data; specification of theoretical and practical knowledge, and training of specialists; induction and deduction, comparative analysis of obtained theoretical materials on the theory of military training and its implementation in the training of specialists for armed struggle in higher military educational institutions.*

Results. *The main ways of improving the system of military education should provide training for specialists on a unified theoretical basis, to eliminate differences in the theory and practice of the use of weapons and equipment, as well as the management of military formations. The first is to introduce the study of the foundations of military science and its main field – military art in the programs of general education institutions with the acquisition of practical skills related to the peculiarities of service in the Army. The second is to create training systems for scientific and pedagogical workers and teachers in the military science and its branches, as it is envisaged for the preparation of teachers in the study of students of biology, physics, mathematics, etc. The training of scientific and pedagogical workers and teachers must be carried out in two stages. The first stage is the training of a specialist in a higher military educational institution of the relevant specialty. The second stage is the training of a military teacher. Thirdly, it is necessary to create a subsystem of military education in the educational system, which would ensure the full acquisition of systematized, structured and integrated knowledge of military arts by specialists. The subsystem of military education should include: training young people in the armed defense of the state; training of soldiers; training of sergeant and senior officers; training of ensigns and midshipmen; training of tactical level military commanders; training of officers, generals and admirals of military operational level management; training of officers, generals and admirals of state and military strategic level management; training of civil servants of state and military authorities, which is carried out at the courses of advanced training of the corresponding level. The fourth – to create a quality educational and material base, this would be constantly updated and consistent with the development of military arts. The basis of the educational and material base of any educational institution should be textbooks, other teaching materials, as well as weapons samples.*

Originality. *The authors of the article proposed approaches aimed at eliminating differences in the theory and practice of the use of weapons and technology, as well as the management of military formations. The subsystem of training specialists for armed defense of the state will be adapted to the general system of education of the state and will be based on the constitutional duty of citizens. Proposing ways will help to eliminate repetitions in the training at all stages of professional development and reduce the general term of training for 1-1, 5 years.*

Conclusion. *The purpose of the article is achieved. Directions for improvement of the educational process, preparation of teachers for general educational institutions and scientific and pedagogical workers for higher educational institutions are discontinued on the basis of results achieved by the authors.*

Key words: *specialists, state defense, armed struggle, system of training of specialists, military art, use of armament, management of military formations.*